

شک و تردید بسیار در امری قطعی، رساله‌ای از محمدعلی موحد نگاهی به ترجمه کتاب «هیا هو بر سر هیج» به زبان فرانسه میترا فرزاد^I ترجمه رزیتا عیلاتی

محمدعلی موحد، ادیب، حقوقدان، عرفان‌پژوه و تاریخ‌نگار، در سال ۱۳۰۲ در تبریز متولد شد. در رشته حقوق و علوم سیاسی تحصیل کرد و دکترای خود را در رشته حقوق خصوصی از دانشگاه تهران اخذ نمود. او در سال ۱۹۵۹، ایران را به مقصد انگلستان ترک کرد تا به تحصیلات خود در رشته حقوق بین‌الملل در دانشگاه کمبریج ادامه دهد. ایران‌شناسانی چون آرتور آوری^۱، ولادیمیر مینورسکی^۲ و لاکارت^۳، به منظور تحقیق در کتاب‌های خطی ایرانی در کنار او در موزه بریتانیا کار کرده‌اند.

محمدعلی موحد در دهه‌ی ۱۳۳۰ مشاور عالی هیأت مدیره شرکت ملی نفت ایران بود. وی همچنین به مدت شش ماه مسئولیت معاونت اجرایی اوپک در ژنو را بر عهده داشت. علاوه بر این، وی به عنوان حقوق‌دان، عضو برجسته انجمنی بوده که از زبان و فرهنگ ایرانی دفاع می‌کرده است.

از میان آثار متعدد او، کتاب *خواب آشفته نفت*^۴ جایزه بهترین کتاب تاریخی را در ایران به دست آورد. بی‌شک این کتاب منبعی اصیل و آموزنده در کشف تاریخ پر رمز و راز جهان برای مخاطب فرانسوی و غربی است، تاریخی که در دوره‌های غیر تخصصی کمتر آموزش داده می‌شود، در نتیجه افراد بسیار و به ویژه نسل جوان، آشنایی کمی با آن دارند و یا اصلاً نمی‌شناسند. حتی می‌توان گفت که ایرانی‌ها و نه فقط جوان‌ترها، احتمالاً جزئیات این بخش از تاریخی را نمی‌دانند.

1. Arthur Avery
2. Vladimir Minorsky
3. Lockhart
4. Le Cauchemar du pétrole

I. مترجم، استاد ادبیات انگلیسی در دانشگاه پاریس جنوبی.

جزیره همسایه، متعلق به دولت ایران، آغاز می‌شود. این درگیری محلی بدون در نظر گرفتن حمایت انگلیس‌ها و اصرار آنها بر تداوم حاکمیت در منطقه، به تفصیل در کتاب شرح داده شده است.

بریتانیایی‌ها از ابتدا بسیار خوب می‌دانستند که این جزایر، یعنی تنب بزرگ و کوچک، ابوموسی، کیش، قشم، هرمز، هنگام، خارک، سیری و ... به ایران تعلق دارند، چرا که خودشان، نقشه خاورمیانه را با نشان دادن صریح و واضح این حقیقت منتشر کرده بودند. سیاست‌ها و استراتژی‌های بسیاری لازم بود تا دولت بریتانیا خود را در درون منطقه تحمیل کند، جایی که در آن در هیچ حالتی با منافعش مخالفت نمی‌شد. با وجود این، اتحاد با قبایل عرب تضمینی برای محافظت از مستعمره هند برای این حکومت بود و این کشور را در مقابل حمله احتمالی ایران مصون می‌داشت. و نیز درمی‌یابیم که تاریخ گاهی اوقات توسط افراد معمولی ساخته می‌شود. با توجه به این موضوع، کتاب هیاهو بر سر هیچ، مطالبی متنوع و موضوعاتی فراتر برای مطالعه بیشتر پیش روی ما قرار می‌دهد. در واقع این کتاب هم برای خواننده عام و هم برای خواننده آگاه به موضوع، بسیار قابل توجه است.

و اما کتاب هیاهو بر سر هیچ که به تازگی با ترجمه میترا فرزاد در فرانسه منتشر شده، از تاریخ سخن می‌گوید، به طور مشخص از تاریخ خلیج فارس و تقابل ایران با بریتانیای کبیر، و نه در برابر امارات متحده عربی که قبل از ۱۹۷۱ وجود نداشته، و نیز رودرویی ایرانیان و جهان عرب در قرون بیستم و بیست و یکم، در مناقشاتی منطقه‌ای که ملت ما را متأثر کرده است.

این کتاب پاسخی به یک مورخ به نام ولید حمیدی^۱ است که به عقیده محمدعلی موحد، با ارائه نسخه‌ای غیر واقعی از اتفاقات و تفسیر آنها طبق رأی خود، تا حدی به حقیقت تاریخ خیانت کرده است. با این حال، همان طور که این اثر روشن می‌کند، این تاریخ از اسرار و رازهایی سرشار است که گاه رمزگشایی از آن دشوار می‌نماید. اظهارات موحد، در اکثر موارد، بر اساس اسناد تازه منتشر شده توسط کتابخانه ملی بریتانیا است. به نظر می‌رسد نویسنده گاهی در بازیابی اسناد و مدارکی که صحت وقایع گزارش شده را بی‌طرفانه تأیید کنند، با مشکل مواجه شده است؛ از جمله وقایعی که او علل و عواقب بین‌المللی آنها را تحلیل و بررسی می‌کند. و با این حال، این اختلافات وجود دارد! خلیج فارس، که نامش امروزه همچنان بحث‌برانگیز است، مکانی استراتژیک است و بسیار مهم‌تر از آنکه غرب بتواند نادیده‌اش بگیرد. این خلیج از نظر جغرافیایی و تاریخی، از زمان اسکندر کبیر، خلیج فارس نامیده شده و این اسم در کتاب‌های تاریخ، توسط اکثر مورخان عرب حفظ گردیده است. همچنین این نام در معاهدات امضا شده بین حاکمان خلیج فارس و انگلیسی‌ها که از اوایل قرن بیستم بر منطقه تسلط داشته‌اند، به کار برده می‌شده است. در نتیجه، این رویکرد تاریخی، ابهامات متعدد و کژفهمی‌های علمی و تاریخی ما را برطرف می‌کند، کمبودهایی که بی‌شک به موجب دیپلماسی غیرشفاف به وجود آمده‌اند و اکنون آشکارسازی یا پرده‌برداری از آنها دشوار است.

آنچه این کتاب را چنین خواندنی می‌کند، این واقعیت است که تمام اظهارات بر مبنای داده‌های عینی، تأیید شده یا قابل تأیید هستند. به این ترتیب، خواننده نویسنده را در گاه‌شماری وقایع گزارش شده دنبال می‌کند و هنگامی که توجیه موضوعی دشوار به نظر می‌رسد، نویسنده آن را برایمان معنی می‌کند. بنابراین خواننده در هر لحظه می‌داند که آیا یک رویداد، یک عمل یا یک سند ذکر شده، تنها یک احتمال است یا نظر و برداشت نویسنده و یا امری مسلم و قطعی.

در حقیقت، این کتابی است که با سخت‌گیری زیاد یک روشنفکر و با صداقتی قابل توجه، مورد اندیشه و تفحص قرار گرفته و تدوین شده است. اما آنچه که نزد خواننده غیرمتخصص تاریخ بر جذابیت کتاب می‌افزاید، این است که روایت گاهی بر وقایع بسیار جذاب، مهیج و تاریخ‌های انسانی تکیه می‌کند که با داستان‌هایی قابل توجه، به موضوعات انسانی، و نه فقط به توضیح اتفاقات، می‌پردازد.

ظاهراً، داستان این منازعه با استفاده غیرمجاز از چراگاه یک قبیله عربی در

Tant de doute pour une évidence

Mohammad Ali Movahed

Traduit par
Mithra Farzad

1. Walid Hamdi

Néanmoins, comme le met en évidence cet ouvrage, cette Histoire est remplie de mystères et de secrets difficiles, parfois, à décrypter. Les affirmations de M. Movahed sont basées, pour la plupart, sur les archives libérées depuis peu, par la Bibliothèque nationale de la Grande-Bretagne. L'auteur semble avoir eu du mal, quelquefois, à retrouver les documents qui authentifient objectivement les événements rapportés dont il analyse les causes et les conséquences internationales.

Et, pourtant, ce désaccord a existé ! Le Golfe Persique, dont même le nom fait polémique encore de nos jours, est un lieu stratégique trop important pour qu'il soit possible de l'ignorer en Occident !

D'un point de vue scientifique et historique, ce golfe est appelé, depuis Alexandre le Grand, le Golfe Persique. C'est cette dénomination qui a été retenue dans les livres d'Histoire et par la plupart des historiens arabes. Elle figurait aussi dans les traités signés entre les gouverneurs du Golfe et les Britanniques qui dominaient la région au début du XXe siècle.

Cette approche de l'Histoire comble donc des lacunes très / trop nombreuses dans nos connaissances, dues, sans doute, à des secrets diplomatiques difficiles à révéler / dévoiler.

Et, ce qui rend cet ouvrage si intéressant, c'est aussi le fait que toutes les affirmations sont étayées par des données concrètes, vérifiées et vérifiables. On suit l'auteur dans la chronologie des faits rapportés. Et, quand la justification est difficile, l'auteur nous le signifie. Le lecteur sait, donc, à tout moment, si un événement, un acte, un document cité est une probabilité, une conviction de l'auteur ou une certitude. Il s'agit bien d'un ouvrage pensé, écrit, composé avec une grande rigueur intellectuelle et une grande honnêteté.

Mais, ce qui lui donne un attrait supplémentaire pour un lec-

teur non spécialiste de l'Histoire, c'est que le récit s'appuie sur des faits parfois très pittoresques et des histoires humaines qui l'entraînent dans un récit passionnant à hauteur d'hommes et non seulement à hauteur d'états. L'histoire de ce conflit commence en apparence par l'utilisation non autorisée du pâturage d'une tribu arabe sur l'île voisine appartenant au gouvernement iranien. Et ce conflit local est relaté sans prendre en compte le soutien des anglais et leur insistance à rester maître dans la région. Ces Britanniques savaient très bien, dès le début que ces îles, les Tombe, Abou Moussa, Kish, Qeshm, Ormuz, Hengam, Kharg, Sirri ....appartenaient à L'Iran puisqu'ils ont, eux-mêmes, imprimé la carte du Moyen Orient en mettant en évidence cette vérité. Il a fallu à ce gouvernement Britannique beaucoup de diplomatie, de ruse et de stratégie pour s'imposer au sein d'une Région qui ne s'opposait en aucun cas à ses intérêts. Cependant l'alliance avec les tribus arabes assurait à ce gouvernement la protection de sa colonie des Indes, et le préservait de la potentielle attaque iranienne. Et, on découvre que l'Histoire est faite aussi, parfois, par des êtres banals ; cet ouvrage nous propose ainsi, plusieurs niveaux et grilles de lecture.

Très original donc, un essai passionnant même pour un lecteur non averti ; pour le commun des mortels !

Tant de doute pour une évidence, un essai de M. A. Movahhed

Mithra FARZAD¹

Mohammad Ali Movahed est né le 24 mai 1923 à Tabriz. Il a fait ses études en droit et sciences politiques et a obtenu son doctorat en droit privé à l'université de Téhéran. Il a quitté l'Iran en 1959 pour partir en Angleterre dans le but de poursuivre ses études en droit international à l'université de Cambridge. Des iranologues comme Arthur Avery, Vladimir Minorsky et Lockhart parmi d'autres ont travaillé à ses côtés, leur objectif étant de faire des recherches sur les manuscrits iraniens, au British Museum.

Mohammad Ali Movahed a été le conseiller supérieur du conseil d'administration de la société de Pétrole Nationale Iranienne. Il a aussi été, pendant six mois, responsable, en tant que vice-président exécutif de l'OPEC à Genève. Mohammad Ali Movahed a été un juriste, membre important de l'association qui défend la langue et la culture iranienne. Il a contribué à plusieurs œuvres dont un ouvrage intitulé « Le Cauchemar du pétrole » qui a obtenu le prix du meilleur livre historique en Iran.

Originale et instructive, cette lecture l'est assurément, pour un lecteur français et occidental qui découvre tout un pan de l'Histoire secrète mondiale, peu enseignée dans les cursus non spécialisés, donc peu ou pas connue du grand nombre ; et des jeunes générations, en particulier. On peut, peut-être même, ajouter que les Iraniens et pas seulement les plus jeunes, ne connaissent pas, non plus, les détails de cet épisode historique.

On peut parler d'Histoire puisqu'il s'agit de l'Histoire de Golfe Persique qui a opposé l'Iran à la Grande Bretagne et non aux Emirats Arabes Unis qui n'existaient d'ailleurs pas avant 1971 ; et qui ont fait se confronter les Perses aux Arabes, dans des conflits territoriaux qui nous concernent tous, aux XXème et XXIème siècles.

Ce livre est une réponse à un historien du nom de Walid Hamdi qui, selon l'auteur Mohammad Ali Movahed, a quelque peu trahi la vérité en donnant sa version non objective des faits et en interprétant les faits selon sa convenance.

I. Traductrice, Enseignante de la culture anglaise à l'Université de Paris Sud.